

Råd till Lantmannen huru Potäter böra användas till fodring, samt huru de med fördel odlas

Ur 1834 års Almanach
(Enligt historien införde Jonas Alströmer
potatisen till Sverige och satte den för första
gången år 1724, på sitt gods Nolhaga.)

Knapast finnes allmännare och mera omtyckt
rätt, både på den wälmåendes eller fattiges
bord, än Potäter. De spara alltid mycket af
brödet, och när sädesbrist hotar med hunger,
äro de den fattiges säkraste tillflykt, så
mycket mer som de sällan slår fullkomligt fel,
om de skötes wäl.

Den som nödgas lefwa af ett ringa jordrymds
afkastning, bör derföre taga så, att han,
likwäl skördar så mycket deraf, som
erfordras för hans hushåll, äfwen i bröd.
Hwad som ett godt år ger derut öfwer, kan
med fördel användas till foder åt kreaturen.
Potäterna råa, hackade eller skurna, eller
kokade som tillblandning till ett slags mäska
med agnar, strösäd, eller dåliga sädesår med
ströfri hästgödsel, ätas af swinkreaturen.

En kappe kokade och sönderstötta potäter
blandas med förmån till sörp åt dragoxar. Åt
kreatur som skall gödas, gifwas potäterna
kokade, ej råa. De öka wäl, och begagnas
derföre helst till Kor och Får, synnerligen
kalfnings- och lamningstiden. Potäterna böra
då, liksom åt swinen, skäras eller hackas, ty
hos kor sätta de sig lätt i halsen, då de sluka
dem med mycken begärlighet, och Fåren
afnöta tänderna på dem då de äro hela, i
synnerhet om de äro jordiga. Man skjöljer
dem derföre fodringen, potäterna böra ej
skäras eller sönderstötas förrän kort innan de
skola utfodras, ty annars swartnar de och
kreaturen ratar dem. Det händer liksom med
hästar, hwilka, innan de blifwit wana, ej wilja
äta bröd, att man får lära boskapen äta
potäter.

Sådant sker lättast, om man i början påströr
litet salt. Äro kreaturen en gång tillwanda till
denna föda, älska de den öfwermåttan.
Om potäter i början gifwas i stor mängd, få
kreaturen lätt magplågor, emedan magen är
owan wid detta foder. Derföre ger man då ej

mer än 1/2 kappe åt en Ko, och 1/2 stop till
ett Får. Om 6 till 8 dagar kan portionerna
småningom ökas.

Med två kappar om dagen kan en Ko till och
med wara utan hö, för ett Får är ett stop
lagom. De måste likwäl ha full tillgång på
halm, eller Fåren på löf, hwilket foder alltid
gifwes efter potäterna. Dessa delas i twenne
mål, hälften hwardera gången.

En kappe potäter är till foder lika god som 4
marker hö eller 1/2 kappe hafra. Men icke
nog härmed, äfwen Hästarna mår förträffligt
efter denna jordfrukt.

(En kappe = 5,2 liter. En ort = 4,25 gram och
en Marker = 80 ort = 3,4 kg.)

Hafran kan sparas och något af brödet, om
derpå är brist, eller bakas mycket potäter
deruti, ty Hästen kan, liksom Koen hållas wid
godt hull med potäter och hackelse. Somliga
Hästar stå sig bättre wid kokade än wid råa
potäter.

Af detta synas hwilken säkerhet man genom
potät-odling winner för hela ladugården.

Man behöfwer föga fruckta höbrist, ja
boskapen kan till och med ökas, då bete om
sommaren sällan fattas, och genom flera
wälfödda erhålles mer och bättre gödsel, som
bereder rikare skördar till belöning för den
använda mödan. Men will man wara
förwissad om god afkastning af potäter,
måste man förstå och rätt sköta dem, detta
sker genom följande:

Odlingsarbete för Potäter

Potäter odlas bäst och mest lönande på lös
och sandig jord, men kunna äfwen wäxa på
stywaste lera, när denna på passande sätt
behandlas. Lös jord, ware sig af naturen eller
arbete, är ett nödwändigt willkor om
odlingen skall lyckas.

Fältet upplöjes om hösten och plogen eller
ådret drifwes derwid djupt. Följande wåren,
så snart wårfloden bortgått, utföres, så wida
ej jorden för föregående såde redan blifwit
gödd, helst färsk och obrunnen gödsel som

sprides på hela fältet, och skadar det ej om deruti finnes mycket halm.

Fattas spillning till hela landets öfvergödsling, så gödes i fårorna och gödslet, som i detta fall skall wara brunnen lägges öfwer potäterna idetsamma de sättas, och bör man icke göda för sparsamt, ty dålig potätersskörd är sämre för jorden än ingen. Jord- och gödselblandning (Kompost) liksom gammal halm, kan nyttjas till gödsling i fårorna, och ger mycket potäter.

Antingen arbetas med spade, eller åkern med plog, bör en full Aln lemnas mellan raderna, på det ordentlig kupning må kunna ske. I fårorna lägges potäterna på ett afstånd af 9" till 12" tum, allt efter som jorden är mager eller fetare.

När potäterna läggas efter plog eller årder böra twenne plogar eller årder följa efter hwarandra. Den ena uppdrar fårorna, hvari potäterna läggas, den andra nedmyllar dem. Till Fältpotäter böra ej mycket små väljas, ty de gifwa sällan kraftiga plantor. De största behöfwer ej heller användas, utan man tager helst den som hafwa omkring två fingrars bredd och tjocklek, eller till och med litet mindre. Will man utnyttja de stora kunna de största skäras mitt itu, men det det ej ske förrän i detsamma de sättes.

När potäterna äro satta, skadar det ej om gödselhalmen sticker fram och åkern syns mycket ojämn, twertom är det sista bra.

Jorden bör ligga oharfwa till dess ogräs börjar synas, då harfwas åkern skarpt, och betyder det intet om en eller annan planta skulle wisa sig i jordbrynet. Harfningen är nyttig mer än en gång, blott man tillser att icke plantorna skadas.

När de äro en hand höga böra de med årder kupas första gången, skulle en och annan planta derwid betäckas skadar det ej. Hufwudändamålet med denna kupning är att jorden mellan raderna är lös, och genom kupningen blir packad kring de spröda potäternas rötter. Då stånden vidare tillwäxa, uppkomma åter ogräsplantor mellan dem. Dessa måste med handarbete bortrensas.

När potäterna andra gången kupas, görs det så, att jorden meddelst det djupare satta årdret skjutes helt tätt intill plantorna. Denna senare kupning bör alltid företagas förrän potäterna wisa tecken till blomning, och en rygg av jorden bildas i plantraden. På mindre täppor sker kupningen med hacka, och på åkern brukas de stora wanliga

årdren. Der bör oxarnas ok wara så långt, att de kunna gå hwar i en fåra och kupa mellan sig, det will säga, oket bör hafwa trenne fårors bredd. Med häst är kupningen likwäl förnämligast och lättast.

Mellan potäterna får aldrig ogräs synas, jorden bör här wara som en trädgårdssäng. Potäter-kålen är nödwändig för rötterna om de skola erhålla kraft, derfore bör den ej afslås förrän frost är att befara, eller när tiden är inne att upptaga potäterna. Deremot utvecklas sig dessa bättre om blommorna afbrytes.

Den afslagne kålen begagnas antingen grön, eller upphängd på en gårdsgård att torka och förvaras till sörp åt korna under wintern. Både grön och torr är den mjölkgifwande.

Potatisskörden bör ej senare företagas, än att man ser sig kunna sluta den innan sträng köld inträffar, ty frysna potäter äro till föga nytta, och ruttna så snart de upptina.

Upptagningen sker efter omständigheterna med spade, hacka, plog eller årder, och sedan potäterna äro inbergade, upplöjes åkern på hösten. Innan de winterlägges, böra de wara torra, och gör det dem äfwen godt, samt lättare att bewara, om de fått afdunsta något.

Är wädret wackert, winnes allt detta lättast då de få ligga i hög i solen, bredwid det ställe der de skola förvaras. Lemnas de ute öfwer natten, böra om aftonen de täckas mot frost. Om tillfälle ej finnes att förwara potäterna i källare, lägges de i frostfria, torra sandgropar, eller högar hwilka först betäckas med halm, hwarje hög bör ej innehålla öfwer 8 tunnor, och sedan med så mycken jord som fordras för att hindra dem att frysa. Har man mer än 8 tunnor har den lätt för att ruttna.